

CRNA GORA
Direkcija za zaštitu tajnih podataka

IZVJEŠTAJ O RADU
Direkcije za zaštitu tajnih podataka za 2022. godinu

Podgorica, februar 2023. godine

SADRŽAJ

UVOD	3
I NORMATIVNI POSLOVI	3
II DOZVOLE ZA PRISTUP TAJNIM PODACIMA	3
III MJERE ZAŠTITE TAJNIH PODATAKA	5
III-1 Fizičke mjere zaštite tajnih podataka	5
III-1 Informatičke mjere zaštite tajnih podataka	5
IV NATO I EU	6
IV-1. NATO	7
IV-2. EVROPSKA UNIJA	9
V MEĐUNARODNA SARADNJA	10
VI MEĐURESORSKA SARADNJA	12
VII SARADNJA SA NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA	13
VIII OBUKE IZ OBLASTI TAJNIH PODATAKA	13
IX ORGANIZACIJA DIREKCIJE	14
X INFORMATIČKA BEZBJEDNOST I ODGOVOR NA RAČUNARSKE INCIDENTE	18
XI INSPEKCIJSKI NADZOR	21
XII BUDŽET I NABAVKE	22
XIII UPRAVLJANJE I UNUTRAŠNJA KONTROLA	23
XIV JAVNOST RADA	23

UVOD

Nadležnosti Direkcije za zaštitu tajnih podataka utvrđene su Zakonom o tajnosti podataka ("Službeni list Crne Gore", br. 14/08, 76/09, 41/10, 40/11, 38/12, 44/12, 14/13, 18/14, 48/15 i 74/20) i Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Službeni list Crne Gore", br. 49/22, 52/22, 56/22, 82/22, 110/22 i 139/22).

Izveštajem o radu Direkcije za zaštitu tajnih podataka obuhvaćen je pregled najvažnijih aktivnosti Direkcije u 2022. godini, u vezi sa: propisima iz oblasti tajnih podataka, izradom opštih akata Direkcije, izdavanjem dozvola za pristup tajnim podacima, NATO i EU sertifikata za pristup NATO i EU tajnim podacima, razmjenom tajnih podataka sa NATO i Evropskom unijom, obavezama koje proističu iz članstva u NATO, EU pregovorima za Poglavlje 31–Vanjska, bezbjednosna i odbrambena politika, aktivnostima na polju međunarodne saradnje, naročito u pogledu zaključivanja bilateralnih sporazuma o razmjeni i zaštiti tajnih podataka, bilateralne i regionalne saradnje, međuresorske saradnje i saradnje sa nevladinim organizacijama, obukama iz oblasti tajnih podataka i unapređenjem sistema obuke, stručnim osposobljavanjem i usavršavanjem službenika Direkcije, unutrašnjom organizacijom Direkcije i njenim funkcionisanjem, inspeksijskim nadzorom nad sprovođenjem Zakona o tajnosti podataka i primjenom međunarodnih ugovora o razmjeni i zaštiti tajnih podataka, izvršenjem budžeta, sprovođenjem finansijskog upravljanja i kontrola i pružanjem obavještenja o radu Direkcije putem sredstava javnog informisanja.

I   **NORMATIVNI POSLOVI**

Direkcija redovno učestvuje u davanju mišljenja na predloge zakona i podzakonskih akata koje su pripremali drugi organi, kao i mišljenja na predloge memoranduma i sporazuma o saradnji koji su uključivali odredbe o razmjeni i zaštiti tajnih podataka.

II **DOZVOLE ZA PRISTUP TAJNIM PODACIMA**

Dozvole za pristup tajnim podacima za fizička lica

Direkcija za zaštitu tajnih podataka, u skladu sa Zakonom, nadležna je za izdavanje dozvola za pristup tajnim podacima stepena tajnosti STROGO TAJNO, TAJNO i POVJERLJIVO.

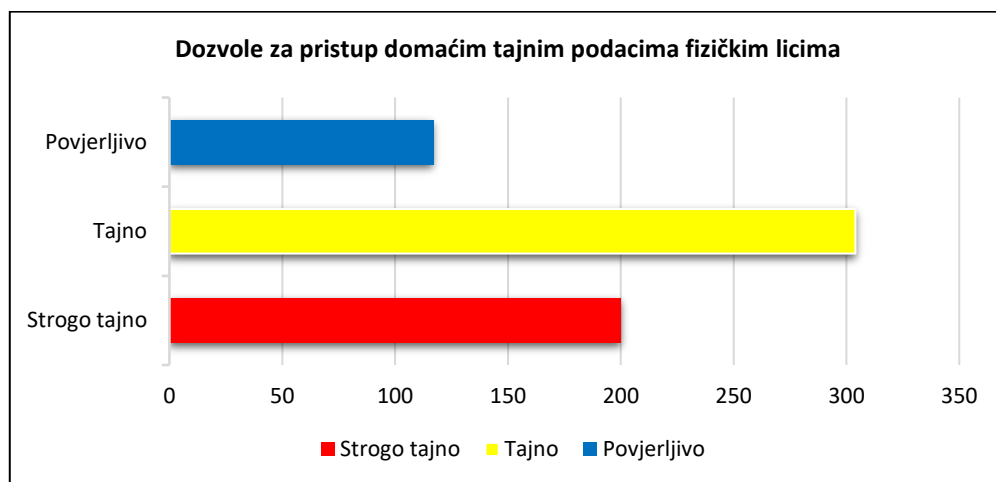
U 2022. godini, podnesena su 590 zahtjeva za izdavanje dozvola za pristup tajnim podacima, od čega je 135 zahtjeva za produženje važenja dozvole za pristup tajnim podacima, a 455 novih zahtjeva za izdavanje dozvola.

U 2022. godini, izdate su ukupno 621 dozvola za pristup tajnim podacima, od čega su 494 nove dozvole, dok je produžen rok važenja za 127 dozvola za pristup tajnim podacima.

Za pristup tajnim podacima stepena tajnosti **STROGO TAJNO** izdato je 200 dozvola, od čega je 157 novih dozvola, a produžen je rok važenja za 43 dozvole za pristup tajnim podacima.

Za pristup tajnim podacima stepena tajnosti **TAJNO** izdato je 304 dozvole, od čega je 226 novih dozvola, a produžen je rok važenja za 78 dozvola za pristup tajnim podacima.

Za pristup tajnim podacima stepena tajnosti **POVJERLJIVO** izdato je 117 dozvola, od čega je 111 novih dozvola, a produžen je rok važenja za 6 dozvola.

U 2022. godini, na zahtjev Nacionalnih bezbjednosnih organa (NSA) drugih država u kontinuitetu su procesuirane bezbjednosne provjere za strance koji su rođeni, živjeli, radili ili se školovali u Crnoj Gori, u skladu sa međudržavnim sporazumima.

Dozvole za pristup tajnim podacima za pravna lica

U 2022. godini, nije podnjet ni jedan zahtjev za izdavanje dozvola za pristup tajnim podacima za pravno lice, dok je izdata jedna dozvola za pravno lice.

Za pristup tajnim podacima za zaposlene u pravnom licu podneseno je 38 zahtjeva za izdavanje dozvole i 2 zahtjeva za produženje važenja dozvole za pristup tajnim podacima.

Prije izdavanja dozvole za pristup tajnim podacima zaposleni u državnim organima, kao i u pravnim licima u obavezi su da se edukuju o zaštiti i rukovanju tajnim podacima, odnosno bezbjednosnim pravilima i procedurama za zaštitu tajnih podataka, nakon čega pristupaju testiranju u elektronskoj aplikaciji. Testiranje se vrši neposredno prije izdavanja dozvole za pristup tajnim podacima i dozvola se izdaje nakon položenog E – testa.

III MJERE ZAŠTITE TAJNIH PODATAKA

III-1 Fizičke mjere zaštite tajnih podataka

Po pitanju fizičkih mjera zaštite tajnih podataka, Direkcija za zaštitu tajnih podataka je u 2022. godini nastavila saradnju sa državnim organima i pravnim licima koja u vršenju zakonom utvrđenih poslova, odnosno izvršavanju ugovorenog posla postupaju sa tajnim podacima.

Sprovedene su konsultacije sa organima i pravnim licima u cilju njihovog upoznavanja sa obavezama koje je potrebno ispuniti u postupku prije izdavanja dozvole za pristup tajnim podacima po pitanju fizičkih mjera zaštite tajnih podataka i propisanih standarda u ovoj oblasti, procesuirani su zahtjevi za vršenje bezbjednosnje procjene ugroženosti i zahtjevi za pregled protiv prisluškivanja.

Nakon implementacije mjera zaštite tajnih podataka od strane organa i pravnih lica, Direkcija provjerava ispunjenost fizičkih mjera zaštite tajnih podataka u prostorijama namijenjenim za rad sa tajnim podacima.

U cilju ispunjavanja propisanih standarda iz oblasti fizičkih mjera zaštite tajnih podataka u toku 2022.godine, održani sa sastanci i konsultacije sa predstavnicima Privredne komore Crne Gore, Ministarstva kapitalnih investicija, AD Aerodromi Crne Gore, Ministarstvom odbrane, Upravom prihoda i carina, kao i Institutom za standardizaciju Crne Gore.

U maju, na sastanku u Direkciji su bili predstavnici Ministarstva kapitalnih investicija na kojem su im predočene procedure u vezi sa opremanjem prostorija za rad sa tajnim podacima.

Takođe u maju, na konsultacijama u Direkciji je bio i predstavnik AD Aerodromi Crne Gore. Predočene su mu procedure u vezi sa opremanjem prostorija za rad sa tajnim podacima, nakon čega su iz AD Aerodromi Crne Gore stigla dva zahtjeva za bezbjednosnu procjenu ugroženosti – za prostorije u Podgorici i Tivtu.

U toku 2022. godine, Direkcija je saradivala sa pravnim licima, koja su u navedenom periodu ušla u proceduru za dobijanje dozvole za pristup tajnim podacima za pravno lice. Predstavnici pravnih lica u kontinuitetu se upoznaju sa cjelokupnom procedurom za dobijanje dozvole za pristup tajnim podacima za pravno lice.

III-2 Informatičke mjere zaštite tajnih podataka

Informacioni sistem za razmjenu nacionalnih tajnih podataka

Direkcija za zaštitu tajnih podataka upravlja komunikaciono informacionim sistemom koji je sertifikovan za razmjenu nacionalnih tajnih podataka do i uključujući stepen tajnosti TAJNO. Korisnici sistema su Centralni registar Direkcije za zaštitu tajnih podataka i podregistri u Ministarstvu odbrane, Ministarstvu vanjskih poslova, Agenciji za nacionalnu bezbjednost i Stalnoj misiji Crne Gore pri NATO u Briselu, a u avgustu 2022. godine službenici Odjeljenja za informatičku zaštitu tajnih podataka sprovedli su aktivnosti na proširenju sistema i uvezali Generalni sekretarijat Vlade Crne Gore kao novog korisnika.

Odjeljenje za informatičku zaštitu tajnih podataka tokom 2022. godine u kontinuitetu se bavilo unapređenjem i održavanjem informacionog sistema za razmjenu nacionalnih tajnih podataka.

Ostale aktivnosti

Odjeljenje za informatičku zaštitu tajnih podataka kroz svoje svakodnevne aktivnosti u kontinuitetu se bavi aktivnostima na održavanju i unapređenju informacionih sistema u kojima se obrađuju tajni podaci, kao i računara i računarske opreme koju koriste zaposleni u Direkciji.

U avgustu 2022. godine došlo je do sajber napada na informatičku infrastrukturu državnih organa kojom upravlja Ministarstvo javne uprave, a čije usluge je koristila i DZTP (domen, email server, itd.). Kao odgovor na sajber prijetnju, po preporukama Operativnog tima za suprotstavljanje sajber napadima, službenici Odjeljenja za informatičku zaštitu tajnih podataka izvršili su analizu računara DZTP. Iako nije pronađeno prisustvo malicioznog softvera, u skladu sa preporukama, izrađena je rezervna kopija podataka i računari su reinstalirani.

Po saznanju da Ministarstvo odbrane sprovodi aktivnosti na podizanju sopstvenog domena i email servera, a imajući u vidu da se DZTP nalazi u istom objektu i da već koristi mrežnu infrastrukturu MO, DZTP je u novembru 2022. godine svoje računare učlanila u aktivni direktorijum Ministarstva odbrane i krajem 2022. godine počela da koristi i email servise hostovane od strane Ministarstva odbrane.

Imajući u vidu da je razvijena nova platforma za web prezentacije državnih organa, službenici DZTP sproveli su aktivnosti na podizanju nove web prezentacije DZTP, kao i migraciji sadržaja sa stare web prezentacije.

Pored navedenih aktivnosti, Odjeljenje za informatičku zaštitu tajnih podataka u kontinuitetu sprovodi i aktivnosti u sklopu svojih nadležnosti koje se tiču upotrebe i distribucije kriptografskog materijala i akreditacije informacionih sistema u kojima se obrađuju tajni podaci.

Sistem za prenos NATO tajnih podataka - NS WAN

Razmjena tajnih podataka u elektronskoj formi između Centralnog registra Direkcije za zaštitu tajnih podataka, Ministarstva vanjskih poslova, Ministarstva odbrane (na lokacijama u Ministarstvu odbrane i Vazduhoplovno operativnom centru Vojske Crne Gore – VOC), kao i Stalne misije Crne Gore pri NATO u Briselu odvija se posredstvom NS WAN informaciono komunikacionog sistema. U saradnji sa NATO Agencijom za komunikacije i informacije (NATO Communication and Information Agency, NCIA) Odjeljenje za informatičku zaštitu tajnih podataka u kontinuitetu sprovodi aktivnosti na održavanju centralne lokacije ovog informacionog sistema.

Odjeljenje za informatičku zaštitu tajnih podataka, u saradnji sa Ministarstvom odbrane i Ministarstvom vanjskih poslova, jednom godišnje usaglašava potrebne resurse za funkcionisanje ili unapređenje NS WAN informacionog sistema, na osnovu čega se generiše poseban ugovor za pružanje NCIA usluga za potrebe Crne Gore ("Service Support Package for Montenegro, SSP"). Ovaj ugovor za 2022. godinu (SSP 2022) direktor Direkcije za zaštitu tajnih podataka potpisao je u decembru 2022. godine

Odjeljenje za informatičku zaštitu tajnih podataka u okviru svojih NDA (National Distribution Authority) nadležnosti u kontinuitetu se bavi rukovanjem kriptu materijala za potrebe ovog i drugih informacionih sistema u kojima se obrađuju tajni podaci.

IV NATO I EU

Najznačajnija dužnost Direkcije u vezi sa tajnim podacima NATO i EU je dužnost da kao bezbjednosni organ koordinira i sprovodi bezbjednosnu politiku NATO i EU u Crnoj Gori, u cilju obezbjeđivanja adekvatnog nivoa zaštite tajnih podataka (NSA - National Security Authority) i izdavanje NATO i EU sertifikata za pristup NATO i EU tajnim podacima.

U cilju adekvatne razmjene i zaštite NATO i EU tajnih podataka, ustanovljeni su i vode se Centralni registar NATO i EU tajnih podataka u Direkciji za zaštitu tajnih podataka i Podregistri tajnih podataka u Stalnoj misiji Crne Gore pri NATO i Stalnoj misiji Crne Gore pri EU u Briselu, kao i Komandi združenih snaga SHAPE u Monsu.

Podregistri tajnih podataka predstavljaju prvu tačku prijema NATO i EU tajnih podataka, odakle se tajni podaci distribuiraju Centralnom registru Direkcije za potrebe državnih organa u Crnoj Gori.

Distribucija tajnih podataka iz Centralnog registra prema državnim organima, korisnicima NATO i EU tajnih podataka, vrši se u okviru registara tajnih podataka uspostavljenih u državnim organima.

IV-1. NATO

Pravni okvir za saradnju

Zakon o potvrđivanju Sporazuma između potpisnica Sjevernoatlantskog ugovora o bezbjednosti podataka ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", broj 12/17 od 07.12.2017), predstavlja pravni okvir za saradnju u oblasti uzajamne zaštite i čuvanja NATO tajnih podataka koji se dostavljaju Crnoj Gori i tajnih podataka koje Crna Gora dostavlja NATO-u i obezbjeđuje primjenu bezbjednosnih standarda i postupaka za razmjenu i zaštitu tajnih podataka.

Razmjena NATO tajnih podataka

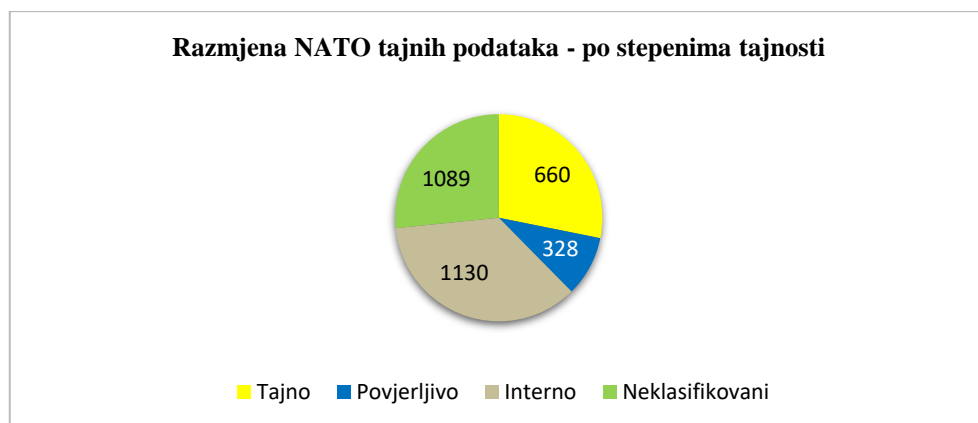
Sa NATO se u kontinuitetu odvija razmjena tajnih podataka, koja je otpočela nakon upućivanja prvog kontigenta crnogorskih vojnika u mirovnu misiju ISAF u Avganistanu, a kasnije u misiju "Resolute Support" u Avganistanu.

Pristupanjem Crne Gore NATO Savezu uveden je novi sistem elektronske razmjene NATO tajnih podataka NATO SECRET WAN AREA NETWORK (NS WAN) odobren od strane NATO Kancelarije za bezbjednost (NOS).

*šematski prikaz razmjene tajnih podataka sa NATO

U 2022. godini razmijenjeno je ukupno 4918 NATO tajnih podataka različitih stepena tajnosti, od čega 1153 stepena tajnosti TAJNO, 387 stepena tajnosti POVJERLJIVO, 1465 stepena tajnosti INTERNO i 1913 neklasifikovanih podataka.

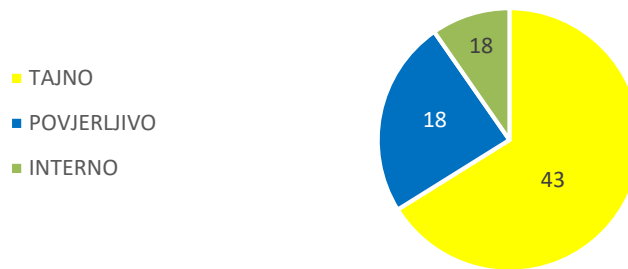

Razmjena nacionalnih tajnih podataka sa Stalnom misijom Crne Gore pri NATO u Briselu

Sa Stalnom misijom Crne Gore pri NATO u Briselu, u 2022. godini, razmijenjena su ukupno 124 tajna podataka različitih stepena tajnosti, od čega 82 stepena tajnosti TAJNO, 30 stepena tajnosti POVJERLJIVO i 12 stepena tajnosti INTERNO.

Razmjena domaćih tajnih podataka sa Misijom CG pri NATO

Sertifikati za pristup NATO tajnim podacima

Za pristup NATO tajnim podacima koji se prosleđuju Crnoj Gori, kao i za učešće na određenim NATO aktivnostima (konferencijama, sastancima, kursevima, obukama, vježbama, radionicama i sl.) na kojima se razmatraju NATO tajni podaci, neophodno je posjedovanje NATO sertifikata.

U skladu sa Zakonom o potvrđivanju Sporazuma između potpisnica Sjevernoatlantskog ugovora o bezbjednosti podataka, Direkcija je organ nadležan za izdavanje NATO sertifikata za pristup NATO tajnim podacima i u 2022. godini izdala je 187 NATO sertifikata (NATO Personnel Security Clearance - NATO PSC).

U skladu sa preporukama NATO sačinjen je spisak pozicija na nacionalnom nivou i lica na tim pozicijama koja imaju pristup posebnoj grupi NATO tajnih podataka (NATO sensitive informations), kao i spisak ovlašćenih lica i njihovih zamjenika u Direkciji i Stalnoj misiji Crne Gore pri NATO u Briselu ovlašćenih za prijem i dostavu NATO COSMIC/ATOMAL podataka.

NATO NOS inspeksijska kontrola

NATO tajni podaci prosljeđeni Crnoj Gori čuvaju se u Centralnom registru Direkcije, koriste u skladu sa propisanim bezbjednosnim standardima i podliježu redovnoj kontroli NATO Kancelarije za bezbjednost (NOS).

Tokom aprila 2022.godine, NATO-Kancelarija za bezbjednost, dostavila je Direkciji Izvještaj o izvršenom inspeksijskom nadzoru nad sprovođenjem mjera zaštite NATO tajnih podataka u Crnoj Gori, odnosno u Direkciji i u državnim organima koje obrađuju NATO tajne podatke. Inspeksijski nadzor od strane NATO Kancelarije, izvršen je u decembru 2021.godine. Predmet nadzora od strane NATO Kancelarije, bila je zaštita NATO tajnih podataka ustupljenih Crnoj Gori, kao i primjena NATO standarda u svim oblastima zaštite tajnih podataka.

U Direkciji je tokom aprila 2022.godine, održan sastanak sa predstavnicima ovih institucija, na kojem je ukazano na preporuke i korektivne mjere iz predmetnog izvještaja, i na obavezu ispunjavanja istih od strane ovih organa. Takođe, Akcioni plan za implemetaciju preporuka sa rokovima za realizaciju, dostavljen je NATO - Kancelariji za bezbjednost.

Pored kontrole od strane NATO Kancelarije za bezbjednost (NOS), NATO tajni podaci koji se dostavljaju državnim organima na korišćenje podliježu i inspekcijskoj kontroli Direkcije za zaštitu tajnih podataka.

IV-2. EVROPSKA UNIJA

Pravni okvir za saradnju

Sporazum o bezbjednosnim procedurama za razmjenu i zaštitu tajnih podataka zaključen između Crne Gore i Evropske Unije (septembra 2010. godine) i Bezbjednosni aranžmani za implementaciju Sporazuma (iz februara 2011. godine) predstavljaju pravni okvir za saradnju u oblasti tajnih podataka i obezbjeđuju primjenu standarda prilikom razmjene i zaštite tajnih podataka iz oblasti zajedničke vanjske, bezbjednosne i odbrambene politike.

EU PREGOVORI

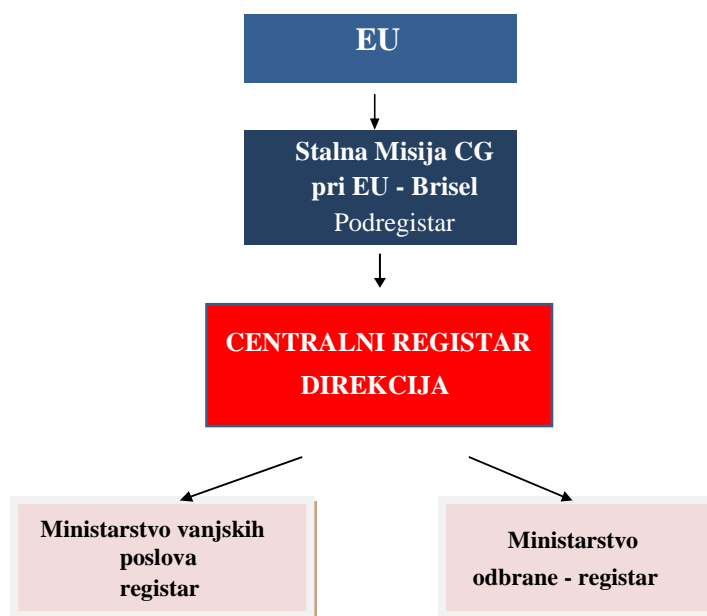
Poglavlje 10 – Informatičko društvo i mediji

Službenik Odjeljenja za informatičku zaštitu tajnih podataka je od septembra 2022.godine, učestvovao u radu Radne grupe za pripremu i vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji za oblast pravne tekovine Evropske unije.

Poglavlje 31 – Vanjska, bezbjednosna i odbrambena politika

Službenik Odjeljenja za zaštitu tajnih podataka, kao član radne grupe za Poglavlje 31 – Vanjska, bezbjednosna i odbrambena politika, aktivno je učestvovao u radu sjednica, u cilju realizacije obaveza koje proističu iz Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (PPCG).

Razmjena EU tajnih podataka

Za pristup EU tajnim podacima koji se prosleđuju Crnoj Gori, kao i za učešće u misijama EU i drugim aktivnostima, neophodno je posjedovanje EU sertifikata (EU PSC).

U skladu sa Sporazumom o bezbjednosnim procedurama za razmjenu i zaštitu tajnih podataka zaključenim između Crne Gore i Evropske Unije, Direkcija je organ nadležan za izdavanje EU sertifikata za pristup EU tajnim podacima i u 2022. godini izdala je 9 EU sertifikata.

V MEĐUNARODNA SARADNJA

U izvještajnom periodu, u okviru međunarodne saradnje, aktivnosti Direkcije za zaštitu tajnih podataka realizovale su se kroz bilateralnu i multilateralnu saradnju.

U okviru SEENSA inicijative (South East European National Security Authorities of South East Europe) a u saradnji sa RCC (Regional Cooperation Council) održana je radionica na temu svjesnosti o postojanju povezanosti bezbjednosnih prijetnji i bezbjednosnog aspekta tajnih podataka. Radionica je održana 28. aprila 2022. godine u on line formatu. Pored predstavnika svih SEENSA nacionalnih bezbjednosnih organ, na radionici su učestvovali i predstavnici RCC-ja, NATO kancelarije za bezbjednost, EEAS-a (Evropske službe za vanjske poslove) kao i Evropske komisije.

Takođe, u okviru pomenute inicijative održana je i redovna godišnja konferencija direktora Nacionalnih bezbjednosnih organa Jugoistočne Evrope. Budući da je Republika Sjeverna Makedonija bila predsjedavajuća SEENSA konferencije 2022. godine, 12. Konferencija je održana u Skoplju 27. septembra. Učesnici su imali priliku da razgovaraju o bezbjednosnim uticajima na Jugoistočnu Evropu sa fokusom na cyber bezbjednost i evropske integracije kao i o budućoj saradnji u ovom formatu. Na konferenciji je dogovoreno i da 2023. godine predsjedavajuća SEENSA konferencije bude Crna Gora.

U okviru multilateralne saradnje direktor Direkcije za zaštitu tajnih podataka učestvovao je kao panelista na Bezbjednosnoj konferenciji u organizaciji Marshall centra, koja je organizovana u avgustu u Ohridu. Učesnici su imali priliku da razmjene iskustva i iniciraju jačanje međunarodne i regionalne saradnje u oblasti zaštite tajnih podataka.

U cilju jačanja i intenziviranja bilateralne saradnje Direkcija za zaštitu tajnih podataka je nastavila rad na usaglašavanju sporazuma o razmjeni i zaštiti tajnih podataka sa Rumunijom, Republikom Hrvatskom, Republikom Srbijom i započela pregovore na usaglašavanju sporazuma sa Državom Izrael. Takođe u okviru saradnje sa Republikom Sjevernom Makedonijom, u junu je realizovana posjeta predstavnika makedonskog Direktorata za zaštitu tajnih podataka čiji cilj je bio razmjena iskustava po pitanjima INFOSEC-a sa akcentom na akreditacije komunikaciono informacionih sistema i TEMPEST mjerenja.

U okviru saradnje sa NATO, Direktor Direkcije za zaštitu tajnih podataka 19. oktobra 2022. godine učestvovao je na redovnom godišnjem sastanku NATO bezbjednosnog komiteta koji je održan u Briselu, NATO HQ, na nivou direktora Nacionalnih bezbjednosnih organa.

Predstavnik Direkcije za zaštitu tajnih podataka učestvovao je na sedmoj Regionalnoj konferenciji o bezbjednosnoj koordinaciji na temu Saradnja u oblasti bezbjednosti na Zapadnom Balkanu, izazovi i iskustva od pandemije do rata u Ukrajini. Konferencija je održana u Rimu 17. i 18. novembra 2022.

U periodu od 12. do 15. septembra 2022. godine u Kopenhagenu, Danskoj održana je 36. godišnja Multinacionalna radna grupa u oblasti industrijske bezbjednosti (MISWIG). Učesnici, među kojima je bio i predstavnik Direkcije za zaštitu tajnih podataka, imali su priliku da nastave rad na značajnim pitanjima koja se odnose na MISWIG pravila i procedure, aranžmanima za međunarodni prenos tajnih podataka, opreme i/ili komponenata, pitanjima koja se odnose na učešće i uticaj stranaca u vlasničkoj strukturi kao i drugim pitanjima od značaja u oblasti industrijske bezbjednosti.

Direkcija takođe ima i kontinuiranu regionalnu i međunarodnu saradnju u oblasti sajber bezbjednosti.

U okviru bileteralne saradnje službenici Odjeljenja za informatičku zaštitu tajnih podataka, sastali su se 21. juna 2022. godine u Podgorici sa predstavnicima NSA Sjeverne Makedonije sa ciljem razmjene iskustava i najboljih praksi.

U cilju jačanja saradnje u oblasti sajber bezbjednosti CIRT kontinuirano saraduje sa ključnim međunarodnim institucijama kao što su: FIRST, ITU, NATO, OEBS, DCAF, KISA, RCC, Savjet Evrope.

VI MEĐURESORSKA SARADNJA

U izvještajnom periodu, Direkcija za zaštitu tajnih podataka je imala kontinuiranu međuresorsku saradnju koja se u najvećoj mjeri odnosila na implementaciju propisa o tajnosti podataka, realizaciju mjera zaštite tajnih podataka i rješavanje zahtjeva za izdavanje dozvola za pristup tajnim podacima.

Saradnja sa Ministarstvom odbrane odvijala se po pitanju sprovođenja bezbjednosnih provjera za vojna lica i službenike Ministarstva za koje su podneseni zahtjevi za izdavanje dozvola za pristup tajnim podacima, kroz realizaciju obuka o bezbjednosnoj kulturi, tajnosti podataka i informatičkoj zaštiti tajnih podataka, davanju mišljenja i sugestija na sporazume o saradnji u oblasti odbrane u dijelu koji se odnosi na tajne podatke, finansijske poslove i unutrašnju reviziju, izdavanje dozvola za pristup tajnim podacima, učešće na sastancima i sl.

Saradnja sa Agencijom za nacionalnu bezbjednost odvijala se po pitanju sprovođenja bezbjednosnih provjera za lica za koja su podneseni zahtjevi za izdavanje dozvola za pristup tajnim podacima, NATO i EU sertifikata, vršenja bezbjednosnih provjera za strance po zamolnicama drugih država, izrade bezbjednosnih procjena ugroženosti, pregleda protiv prisluškivanja i pregleda od kompromitujućeg elektromagnetnog zračenja-TEMPEST mjerenja.

Saradnja sa Ministarstvom finansija odvijala se kroz podnošenje zahtjeva za dodjelu budžetskih sredstava za 2023. godinu i pripremu Nacrta budžeta Direkcije za zaštitu tajnih podataka za 2023. godinu, realizaciju budžeta i dostavljanje izvještaja o primicima, izdacima i ugovorenim obavezama, dostavljanje godišnjeg izvještaja o aktivnostima na sprovođenju i unaprijeđenju upravljanja i kontrola, dostavljanje zahtjeva za preusmjeravanje odobrenih sredstava po programima i pojedinim izdacima, dostavljanje Plana javnih nabavki, Izvještaja o javnim nabavkama.

Saradnja sa Agencijom za sprječavanje korupcije odvijala se po pitanju obaveza koje proizilaze iz Plana integriteta i izveštavanje Agencije o njegovom sprovođenju u 2022. godini, te je shodno tome sačinjen Izvještaj o sprovođenju Plana integriteta Direkcije. Sačinjena je Metodologija za procjenu primjene antikorupcijskih mjera Direkcije za zaštitu tajnih podataka i popunjen je Upitnik za procjenu efektivnosti i efikasnosti Plana integriteta.

Saradnja sa Agencijom za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama odvijala se kroz zaštitu ličnih podataka, dostavljanje podataka za potrebe vođenja informacionog sistema pristupa informacijama i ponovne upotrebe informacija.

Saradnja sa Upravom za ljudske resurse odvijala se kroz realizaciju obuka na temu „Tajnost podataka i informatička zaštita tajnih podataka“, zatim kroz učešće zaposlenih na obukama koje realizuje Uprava za kadrove u okviru Programa stručnog osposobljavanja. Saradnja se odvijala i kroz izradu Kadrovskog plana (planiranju broja zaposlenih, promjenama u kadrovskoj strukturi i drugim pitanjima upravljanja kadrovima, u skladu sa budžetskim sredstvima), vođenja i ažuriranja kadrovskog informacionog sistema (KIS) i dr.

Saradnja sa Privrednom komorom Crne Gore u izvještajnom periodu, realizovala se kroz aktivnosti na izradi Uputstva o postupku provjere ispunjenosti uslova za učešće privrednih subjekata registrovanih u Crnoj Gori i izdavanje potvrde za učešće u nabavkama za potrebe Sjeverno-Atlantskog Saveza.

Predstavnik Odjeljenja za informatičku zaštitu tajnih podataka, učestvovao je od avgusta 2022. godini u radu Operativnog tima za suprotstavljanje sajber napadima kao njegov član.

Direkcija je na svojoj internet stranici objavljivala informacije koje zahtijevaju proaktivni pristup, vodeći računa o zaštiti ličnih podataka i podataka koji su označeni stepenom tajnosti.

VII SARADNJA SA NEVLADINIM ORGANIZACIJAMA

Saradnja sa nevladinim organizacijama odvijala se kroz zajedničko učešće predstavnika Direkcije i NVO sektora u radu radnog tijela na pripremi teksta Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Saradnja se odvijala i kroz pokretanje postupaka vanrednog inspeksijskog nadzora pokrenutih po inicijativama NVO sektora.

Takođe, Direkcije za zaštitu tajnih podataka saradivala je sa nevladinim organizacijama kroz rješavanje podnijetih zahtjeva za slobodan pristup informacijama, kao i kroz pripremu, podnošenje Izvještaja i izvoda iz informacionog sistema Agenciji za sprječavanje korupcije, u vezi zahtjeva za slobodan pristup informacijama.

VIII OBUKE IZ OBLASTI TAJNIH PODATAKA

U cilju stručnog usavršavanja državnih službenika i namještenika i unapređenja znanja iz oblasti tajnih podataka, Direkcija za zaštitu tajnih podataka u saradnji sa Upravom za kadrove realizovala je u kontinuitetu seminare na temu „Tajnost podataka i informatička zaštita tajnih podataka“, za zaposlene u Ministarstvu odbrane i Vojsci Crne Gore.

Unaprijeđen je sistem obuke iz oblasti tajnih podataka na način što je, u okviru TAIEX instrumenata tehničke podrške, uspostavljena elektronska aplikacija za E-trening, koja pruža mogućnost državnim službenicima za lakšim i savremenijim edukovanjem u ovoj oblasti. Ovaj oblik edukacije primijenjuje se na sva lica prije izdavanja dozvole za pristup tajnim podacima.

Stručno osposobljavanje i usavršavanje službenika Direkcije

Direkcija za zaštitu tajnih podataka je u okviru SAA nadležnosti (Security Accreditation Authority), tokom 2022.godine, učestvovala na tri online sastanka međunarodnog BICES akreditacionog tijela (BICES Accreditation Board, BSAB).

Predstavnik Odjeljenja za informatičku zaštitu tajnih podataka, učestvovao je na sedmoj regionalnoj (Jumbo) konferenciji koja je organizovana od strane Regionalnog savjeta za saradnju (RCC) u period od 17. – 18. novembra 2022. godine u Rimu.

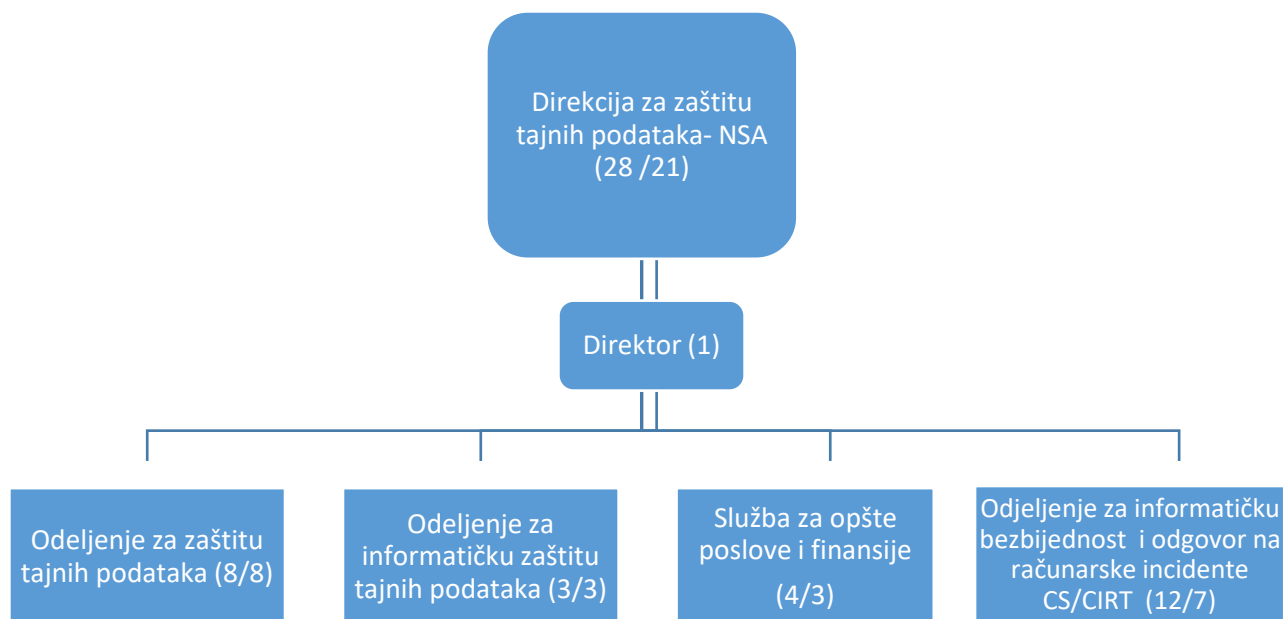
U okviru Programa stručnog osposobljavanja Uprave za kadrove u 2022.godini, sa predavačima iz DZTP organizovano je više obuka na temu tajnosti podataka i informatičke zaštite tajnih podataka, za potrebe zaposlenih u Ministarstvu odbrane i Vojsci Crne Gore.

Takođe, službenik Službe za opšte poslove i finansije, pohađao je obuku u okviru oblasti kadrovskog planiranja, na temu „Analiza potreba za obukama“.

IX ORGANIZACIJA DIREKCIJE

Vlada Crne Gore na sjednici održanoj 11.06.2021. godine, utvrdila je Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Direkcije za zaštitu tajnih podataka, koji je stupio na snagu 25. 06.2021. godine.

U skladu sa Pravilnikom, Direkcija vrši poslove iz svoje nadležnosti u okviru četiri organizacione jedinice: Odjeljenje za zaštitu tajnih podataka, Odjeljenje za informatičku zaštitu tajnih podataka, Odjeljenje za informatičku bezbjednost i odgovor na računarske incidente (CS/CIRT) i Služba za opšte poslove i finansije.

U Odeljenju za zaštitu tajnih podataka vrše se poslovi iz osnovne djelatnosti Direkcije koji se odnose na: obezbjeđenje primjene standarda i propisa iz oblasti zaštite tajnih podataka; koordiniranje aktivnosti koje obezbjeđuju zaštitu tajnih podataka povjerenih Crnoj Gori od strane drugih država i međunarodnih organizacija, izradu i ažuriranje Plana zaštite tajnih podataka, inspekcijски nadzor nad sprovođenjem Zakona o tajnosti podataka i primjenom međunarodnih ugovora, sprovođenje postupka za izdavanje dozvola za pristup tajnim podacima i izdavanje NATO i EU sertifikata za pristup NATO i EU tajnim podacima, postupka za ograničenje ili prestanak važenja dozvole, evidenciju podnijetih zahtjeva za izdavanje dozvola i evidenciju izdatih i oduzetih dozvola, NATO i EU sertifikata, obuku korisnika tajnih podataka, vođenje Centralnog registra NATO i EU tajnih podataka i saradnju sa podregistrama tajnih podataka u Stalnoj misiji Crne Gore pri NATO i Misiji Crne Gore pri EU, evidenciju NATO i EU tajnih podataka koji se prosleđuju Crnoj Gori, diseminaciju i njihovo dostavljanje korisnicima, evidenciju NATO ATOMAL tajnih podataka, stručnu pomoć organima i organizacijama radi ispunjavanja bezbjednosno-tehničkih uslova za rad sa tajnim podacima, ustanovljavanje i vođenje registara, podregistara i kontrolnih tačaka, akreditovanje i odobravanje njihovog rada, unutrašnju kontrolu nad sprovođenjem mjera zaštite tajnih podataka, informisanje strane države odnosno međunarodne organizacije o bezbjednosti tajnih podataka koje je strana država, odnosno međunarodna organizacija predala Crnoj Gori, međunarodnu saradnju i kontinuiranu saradnju sa NATO Kancelarijom za bezbjednost (NOS) i Kancelarijom za bezbjednost Generalnog sekretarijata Savjeta EU (GSCSO) i drugi poslovi u skladu sa propisima.

U Odeljenju za informatičku zaštitu tajnih podataka podataka vrše se poslovi iz osnovne djelatnosti koji se odnose na primjenu mjera bezbjednosti za zaštitu tajnih podataka koji se primaju, obrađuju, prenose, čuvaju i arhiviraju u komunikaciono-informacionim sistemima i

drugim elektronskim sistemima, od gubitka povjerljivosti, cjelovitosti ili dostupnosti, i to: obezbjeđivanje primjene standarda i propisa iz oblasti informatičke zaštite tajnih podataka, prijem, obradu, prenos, čuvanje i arhiviranje NATO i EU tajnih podataka u elektronskoj formi, obezbjeđivanje da su kriptografski sistemi, proizvodi i mehanizmi za zaštitu tajnih podataka adekvatno i efikasno odabrani, instalirani i održavanim, nadzor nad rukovanjem kriptomaterijalima NATO i EU i nadzor nad proizvodnjom, distribucijom i čuvanjem kriptomaterijala za potrebe jedinstvenog sistema za elektronsku razmjenu domaćih tajnih podataka, proizvodnja, distribucija i čuvanje kriptomaterijala za potrebe jedinstvenog sistema za elektronsku razmjenu domaćih tajnih podataka između organa; certifikovanje komunikaciono-informacionih sistema (CIS) i procesa u kojima se obrađuju, prenose i čuvaju domaći, NATO i EU tajni podaci i certifikovanje prenosivih komunikaciono-informacionih sredstva i memorijskih medija koji se koriste u sistemu (CIS); zaštita prostorija i opreme od rizika elektromagnetnog zračenja (TEMPEST), procjena mogućeg ugrožavanja bezbjednosti tajnih podataka od upada u IS, edukacija i podizanje CIS bezbjednosne svijesti, instaliranje uređaja za čuvanje rezervnih kopija (back-up) tajnih podataka; uništavanje tajnih podataka u elektronskoj formi, memorijskih medija i uređaja za enkripciju podataka; organizovanje obuka i administracija portala za on-line obuku, ažuriranje web stranice Direkcije i dr.

U razmjeni i zaštiti tajnih podataka sa NATO i EU, vrše se poslovi koji se odnose na: bezbjednost komunikacija za izbor, upravljanje i održavanje kriptografske opreme za prenos, obradu i čuvanje tajnih podataka (NCSA - National Communication Security Authority); sprovođenje bezbjednosne akreditacije komunikaciono-informacionih sistema i procesa u kojima se koriste tajni podaci (SAA - Security Accreditation Authority), koje obuhvata rješavanje po zahtjevu za certifikovanje sistema, vršenje bezbjednosne provjere sistema, izdavanje certifikata i privremenih certifikata i vođenje evidencije u vezi s tim i upravljanje materijalima za kriptografsku zaštitu tajnih podataka i bezbjedno rukovanje, čuvanje, distribuciju i evidenciju kriptomaterijala (NDA - National Distribution Authority).

U Odjeljenju za informatičku bezbjednost i odgovor na računarske incidente (CS/CIRT)

vrše se poslovi iz osnovne djelatnosti koji se odnose na: unaprjeđenje bezbjednosti i zaštitu vrše se poslovi iz osnovne djelatnosti koji se odnose na: unaprjeđenje bezbjednosti i zaštitu mrežne infrastrukture, monitoring mreže sa ciljem identifikacije incidenata, usklađivanje aktivnosti lokalnih CIRT timova na teritoriji Crne Gore, održavanje kontakta sa ostalim državnim organima pravnim i fizičkim licima po pitanju očuvanja i unaprijeđenja informatičke bezbjednosti, razmjenu informacija sa nacionalnim CIRT/CERT timovima drugih država putem članstva u međunarodnim organizacijama, pružanje informacija i procjenu stanja informatičke bezbjednosti, izvještavanje drugih CIRT/CERT timova, sastavljanje izvještaja i upozorenja za ostale korisnike, izradu priručnika, softverskih alata i drugih korisnih informacija vezanih za sigurnije korišćenje informacionih tehnologija, prikupljanje informacija za identifikovanje sajber prijetnji, taktika, tehnika i postupaka koje koriste akteri u sajber prostoru, istraživanje aktuelnih i potencijalnih prijetnji u sajber prostoru, analizu opsega ranjivosti u hardveru i softveru, izrada smjernica koje se odnose na rizike i mjere kontrole vezane za nove prijetnje u sajber prostoru, prevenciju, obradu i otklanjanje posljedica od računarskih incidenata na internetu i drugih rizika bezbjednosti informacionih sistema u mreži državnih organa, provjeru ranjivosti sistema, prikupljanje, evidentiranje i obradu podataka o incidentima, testiranje i primjenu novih softverskih i hardverskih sistema za zaštitu IT resursa, monitoring IS u mreži državnih organa, obradu podataka i otklanjanje posljedica u smislu utvrđivanja pojave i težine incidenta, utvrđivanje uzroka incidenta, posredovanje u kontaktiranju ostalih strana koje su uključene u incident, otklanjanje ranjivosti u sistemu, obezbjeđivanja sistema i

zaštitu od mogućih incidenata, definisanje liste i zaštite kritične informatičke infrastrukture, identifikovanje rizika i primjenu adekvatnih mjera zaštite kako bi se osigurao kontinuitet poslovanja kritične informatičke infrastrukture, provjeru bezbjednosti i ranjivosti sistema i implementaciju mjera zaštite za prevenciju incidentnih situacija i ublažavanja posljedica i razvijanje plana za upravljanje sajber incidentima i obavljanje drugih poslova iz djelokruga rada Odjeljenja.

U Službi za opšte poslove i finansije vrše se poslovi koji se odnose na: izradu opštih akata, programa rada i izvještaja o radu, izradu pojedinačnih akata o ostvarivanju prava iz radnog odnosa: prijem, raspoređivanje, zarada, naknada i drugih primanja i dr., javne i povjerljive nabavke, pripremu i sačinjavanje ugovora koji sadrže tajne podatke – povjerljivi ugovori, obradu i korišćenje tajnih podataka kod povjerljivih nabavki, materijalno finansijsko poslovanje, izradu finansijskog plana, korišćenje sredstava u skladu sa budžetom i finansijskim planom, vođenje poslovnih knjiga, periodične obračune i završne račune, izradu finansijskih iskaza i dostavljanje Državnom trezoru, blagajničko i knjigovodstveno poslovanje, upoznavanje sa rezultatima unutrašnje revizije: konačnim revizorskim izvještajem i predlogom plana aktivnosti za sprovođenje preporuka za poboljšanje sistema upravljanja i unutrašnje kontrole, izradu internih pravila i procedura za uspostavljanje i sprovođenje upravljanje i razvoj unutrašnjih kontrola, aktivnosti po pitanju rodne ravnopravnosti, Plana inegriteta, saradnje sa nadležnim organima, učešće u realizaciji akcionih planova, saradnju sa nevladinim organizacijama i rješavanje zahtjeva za slobodan pristup informacijama, postupanje po prijavama zviždača, saradnju po pitanju stručnog usavršavanja zaposlenih, oglašavanje slobodnih radnih mjesta, vođenje kadrovskog informacionog sistema (KIS), evidenciju primljenih poklona, prijem, vođenje evidencije i distribuciju domaćih tajnih podataka i njihovo čuvanje, kancelarijsko poslovanje i vođenje djelovodnika i drugih knjiga, rukovanje pečatima i štambiljima i njihovo čuvanje, dostavu NATO i EU tajnih podataka i sprovođenje adekvatnih mjera zaštite prilikom dostave drugim državama i međunarodnim organizacijama, vođenje evidencije o korišćenju motornih vozila i dr.

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Direkcije za zaštitu tajnih podataka od 25.06.2021.godine, sistematizovano je 28 službeničkih radnih mjesta za 28 izvršilaca, uključujući i direktora. Ukupan broj zaposlenih izvršilaca je 23 od čega je jedno profesionalno vojno lice koje je upućeno iz Vojske Crne Gore na rad u Direkciju.

U skladu sa Sporazumom zaključenim između Ministarstva vanjskih poslova i Direkcije za zaštitu tajnih podataka, jedan službenik Direkcije upućen je na period od četiri godine u Stalnu misiju Crne Gore pri NATO u Briselu. Ovaj službenik je prva “kontakt tačka” u Podregistru tajnih podataka u Misiji, za prijem NATO tajnih podataka i njihovu distribuciju Centralnom registru Direkcije.

Analizom popune radnih mjesta, uočen je nedostatak kadra za obavljanje poslova iz nadležnosti Odjeljenja za informatičku bezbjednost i odgovor na računarske incidente (CS/CIRT), te je u toku 2022. godine, popunjeno jedno radno mjesto - referentkinja za CS/CIRT u okviru pomenute organizacione jedinice.

Pripremljen je Kadrovski plan Direkcije za zaštitu tajnih podataka za 2023. godinu, i uz saglasnost Ministarstva finansija, dostavljen je Upravi za ljudske resurse.

Kadrovskim planom Direkcije za zaštitu tajnih podataka za 2023. godinu, planirano je zapošljavanje za 2 radna mjesta.

U ovom izvještajnom periodu, izvršeno je redovno ažuriranje podataka o zaposlenima u aplikaciju Kadrovskog informacionog sistema (KIS). Takođe, sprovedena je Analiza potreba za obukama Direkcije za zaštitu tajnih podataka, i u skladu sa tim dostavljen je Izvještaj Upravi za ljudske resurse.

X INFORMATIČKA BEZBJEDNOST I ODGOVOR NA RAČUNARSKE INCIDENTE

Odjeljenje za informatičku bezbjednost i odgovor na računarske incidente – CIRT, osnovano je u skladu sa Zakonom o informacionoj bezbjednosti („Službeni list CG”, br. 14/2010, 40/2016, 74/2020, i 67/2021.), 2012. Godine, kao dio zajedničkog projekta Vlade Crne Gore i Međunarodne telekomunikacione unije (ITU). Odjeljenje je zaduženo za prevenciju i zaštitu od računarskih incidenata s ciljem očuvanja sajber bezbjednosti u Crnoj Gori. U skladu sa Zakonom o tajnosti podataka i Zakonom o informacionoj bezbjednosti vrši funkciju zaštite od računarskih bezbjednosnih incidenata na Internetu i drugih rizika u vezi sa informacionom bezbjednošću.

Krovni dokument predstavlja Strategija sajber bezbjednosti Crne Gore 2022-2026 (u daljem tekstu Strategija), kojom je prepoznato sedam operativnih ciljeva, čija je realizacija detaljnije definisana kroz pojedinačne zadatke Akcionog plana (AP) za 2022-2023. godinu, i to: unapređenje ljudskih i finansijskih resursa, efikasan mehanizam za odgovor na sajber incidente, unapređenje mjera prevencije i edukacije o sajber bezbjednosti, poboljšanje odgovora na sajber kriminal, osnažen i harmonizovan sistem zaštite podataka, razvoj i unapređenje saradnje s nacionalnim i međunarodnim partnerima i uspostavljen sistem zaštite kritične infrastrukture.

U izvještajnom periodu, shodno AP za implementaciju Strategije, Odjeljenje za informatičku bezbjednost i odgovor na računarske incidente, je realizovalo aktivnosti za koje su bila odobrena finansijska sredstva. Za realizaciju aktivnosti iz AP za 2022 godinu, neophodno je bilo obezbijediti sredstva u iznosu od 500.000€, ali je CIRT-u odobreno samo 110.000€. Iako je Strategijom prepoznato godišnje povećanje budžetskih izdvajanja za razvoj sajber kapaciteta za 10%, CIRT-u je za 2023. godinu odobreno samo 90.000€, što predstavlja umanjeње od 18% u odnosu na 2022. godinu i nedovoljno je za realizaciju aktivnosti predviđenih AP (2022-2023). U svom djelovanju CIRT sprovodi proaktivne i reaktivne mjere. Proaktivnim mjerama djeluje prije incidenata i drugih događaja koji mogu ugroziti bezbjednost informacionih sistema, a u cilju sprečavanja ili ublažavanja rizika od incidenata. Reaktivnim mjerama odgovara na incidente i ublažava posledice koje mogu ugroziti bezbjednost sistema.

Proaktivne mjere

S obzirom na to da je najbolji način za borbu protiv sajber prijetnji proaktivno djelovanje, CIRT je tokom 2022. godine sprovodio proaktivne mjere s ciljem smanjenja rizika od incidenata. U sklopu proaktivnih mjera CIRT je sproveo niz aktivnosti na podizanju svijesti o sajber bezbjednosti, kroz objavljivanje edukativnih članaka, informacija o bezbjednosnim propustima i ranjivostima, preporukama za zaštitu u sajber prostoru i informisanjem javnosti putem portala www.gov.me/cirt i naloga na društvenim mrežama (facebook, Instagram, twitter, YouTube) s ciljem pružanja pristupačnih i jednostavnih savjeta krajnjim korisnicima. Takođe, u sklopu

proaktivnih mjera, predstavnici CIRT-a su djelovali putem javnih medija – gostovanja u jutarnjem programu i radio emisijama.

U 2022. godini, CIRT je obilježio dan sigurnog interneta, u februaru, gdje je kroz kanale na društvenim mrežama i sajtu distribuirao materijale i smjernice u cilju podizanja svijesti o značaju informacione bezbjednosti. Takođe CIRT je posebnu pažnju posvetio i oktobru mjesecu koji je poznat kao međunarodni mjesec informacione bezbjednosti gdje je poseban osvrt stavljen na smjernice za zaštitu od ransomvera (ransomware) i fišinga (phishinga) koje su prepoznate kao najveće sajber prijetnje u toku prethodne godine.

U decembru prošle godine predstavnik CIRT-a je bio jedan od sagovornika u dokumentarnom filmu u sklopu projekta koji je realizovao Atlanski savez Crne Gore. Projekat je podržan od strane NATO PDD-a u nastojanju da se izgradi i ojača društvena otpornost, a istražuje aktivnosti malignog informacionog uticaja u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na aktuelne sajber napade koji su se nedavno dogodili u Crnoj Gori.

Takođe, predstavnik CIRT-a je učestvovao u radnoj grupi povodom izrade Medijske strategije koja ima za cilj pružanje podrške medijskoj zajednici kroz unapređenje medijskog okruženja, kako bi se osigurali uslovi za nesmetan rad i afirmaciju slobode medija.

Shodno Zakonu o informacionoj bezbednosti, a u skladu sa aktivnostima predviđenih Strategijom ažurirana je lista lokalnih CIRT-ova tj. kontakt osoba koje su zadužene za komunikaciju sa CIRT-om. Ukupan broj organa i drugih pravnih lica koji su odredili lica zadužena za uspostavljanje sistema zaštite od računarskih i bezbjednosnih incidenata na internetu i drugih rizika bezbjednosti tih sistema je 68 a koji će saradivati sa CIRT-om vezano za pitanja zaštite od računarskih bezbjednosnih incidenata na internetu.

U sklopu svojih redovnih aktivnosti, CIRT objavljuje ranjivosti, najnovije informacije u oblasti sajber bezbjednosti, upozorenja i preporuke za građane i korisnike i šalje obavještenja o zaraženim IP adresama operaterima.

Reaktivne mjere

U sklopu reaktivnih mjera CIRT obavlja poslove koordinacije i odgovora na incidentne situacije u sajber prostoru Crne Gore. Incidenti se prijavljuju putem web portala www.gov.me/cirt i putem email-a na kontakt@cirt.me.

Kroz analizu incidenata u sajber prostoru Crne Gore za period od 2014. do 2022. godine evidentno je da su globalne sajber prijetnje prisutne u Crnoj Gori i da se statistika ne razlikuje u velikoj mjeri u odnosu na sajber prostor Crne Gore. Analiza trenutnog stanja, pokazala je da je i tokom 2022. godine nastavljen trend rasta broja prijavljenih incidenata u odnosu na prethodne godine. Tokom 2021. godine CIRT-u je prijavljeno ukupno 672 incidenta, dok je u 2022. godini CIRT registrovao 684 prijave. Ovaj trend se ogleda i u činjenici da je CIRT-u, tokom 2022. godine, prijavljen najveći broj incidenata koji su se odnosili na malver, uključujući maliciozne programe za ucjenu, tj. ransomvere. Zabilježen je veliki broj prevara na internetu poput finansijskih prevara i phishing napada kao i povećan broj incidenata koji su se odnosili na zloupotrebu profila na društvenim mrežama. Primjetan je i značajan porast broja napada na informacione sisteme državnih organa i pravnih lica.

Godina	Napad na web sajtove i IS	Prevare putem Interneta	Zloupotreba profila na društvenim mrežama	Neprikladan sadržaj na Internetu	Malver	Ostali (Uznemiravanje, Ucjene...)	Ukupno
2011	1	-	-	-	-	-	1
2012	3	2	-	1		-	6
2013	5	3	10	-	1	3	22
2014	5	6	20	5		6	42
2015	6	17	37	19	17	36	132
2016	18	20	36	14	50	25	163
2017	91	18	34	9	368	12	532
2018	13	68	50	6	363	37	537
2019	19	70	79	11	387	38	604
2020	25	84	90	15	383	44	641
2021	21	75	86	9	430	51	672
2022	30	81	77	6	459	31	684

Regionalna i međunarodna saradnja

U cilju jačanja saradnje u oblasti sajber bezbjednosti pored institucija EU-a i NATO-a, CIRT kontinuirano saraduje i član je međunarodnih organizacija kao što su:

- FIRST (Forum of Incident Response and Security Teams) - međunarodna konfederacija CSIRT-ova koji saraduju i zajedno rješavaju računarsko-bezbjednosne incidente te promovišu programe prevencije. CIRT je član FIRST od 2013 godine.
- TF-CSIRT Trusted Introducer–(Task Force CSIRT) - radna grupa koja unapređuje saradnju i koordinaciju između CSIRT-a u Evropi i susjednim zemljama, istovremeno uspostavljajući veze s relevantnim organizacijama na globalnom nivou i u drugim regijama. CIRT je akreditovani član od 2013. godine.
- ITU (International Telecommunication Union) - međunarodna unija za telekomunikacije
- OSCE/OEBS (Organization for Security and Co-operation in Europe) - organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju.
- RCC (Regional Cooperation Council) – savjet za regionalnu saradnju.
- COE (Council of Europe) - Savjet Evrope.

PROJEKTI

CIRT je i u 2022. godini, nastavio sa implementacijom projekta iPROCEEDS2 (projekat Evropske unije i Savjeta Evrope). Cilj projekta je jačanje kapaciteta u borbi protiv sajber kriminala i targetiranje procedura na internetu i obezbjeđivanju elektronskih dokaza u Jugoistočnoj Evropi i Turskoj. U okviru projekta realizovane su sledeće aktivnosti koje su organizovane shodno projektom planu:

- Predstavnik CIRT-a je učestvovao u regionalnoj vježbi „Saradnja CIRT-ova i organa za sprovođenje zakona“, koja je trajala 5 dana sa ciljem razmjene iskustava u rješavanju sajber incidenata, sprovođenju istrage, digitalnoj forenzici i predstavljanju dokaza.

- Predstavnici CIRT-a su učestvovali u trodnevnoj obuci o finansijskim istraživanjima, virtuelnim valutama i Dark Netu u cilju unapređenja vještina, stručnosti i znanja o istrazi Darkweb-a i virtuelnih valuta, koji bi imali direktan uticaj na sajber prijetnje.

U sklopu projekta su kontinuirano realizovane aktivnosti shodno projektnom planu koji ima za cilj unapređenje saradnje i jačanje kapaciteta za sajber bezbjednost i sajber kriminal.

Takođe CIRT je nastavio i sa implementacijom projekta “Dobro upravljanje sajber bezbjednosti na Zapadnom Balkanu”, koji finansira Ministarstvo vanjskih poslova i međunarodnog razvoja (FCDO) Ujedinjenog Kraljevstva i sprovodi DCAF (Ženevski centar za upravljanje sektorom bezbjednosti). U okviru projekta realizovane su sledeće aktivnosti:

- CIRT je organizovao u saradnji sa DCAF-om i FIRST-om dvodnevni tehnički kolokvijum za CSIRT zajednicu Zapadnog Balkana i eksperte za sajber bezbjednost. Cilj kolokvijuma je unapređenje znanja i vještina u analizi malvera i korišćenju različitih alata i mehanizama za poboljšanje zaštite mreže.
- Predstavnici CIRT-a su učestvovali u trodnevnom tehničkom kolokvijumu koji je organizovao DCAF u saradnji sa albanskom nacionalnom agencijom za elektronsku sertifikaciju. Cilj kolokvijuma je bio analiza zlonamjernih programa kroz upotrebu savremenih alata i predstavljanje platforme za razmjenu informacija iz oblasti sajber bezbjednosti.
- Predstavnici CIRT-a su u okviru DCAF projekta završili obuku TRANSITS I koja je namijenjena članovima CIRT/CERT kako bi razumjeli glavne aspekte i izazove funkcionisanja tima za reagovanje na incidente.
- Predstavnici CIRT-a učestvovali na godišnjoj konferenciji FIRST-a i sastanku nacionalnih CIRT timova (TF-CSIRT) koja predstavlja forum za razmjenu ciljeva, ideja i informacija o tome kako poboljšati bezbjednost računara na globalnom nivou.

Pored aktivnosti predviđene prethodnim projektima a u cilju jačanja međunarodne saradnje realizovane su i sledeće aktivnosti:

- Predstavnik CIRT-a je uzeo učešće na panelu o kritičnoj informatičkoj infrastrukturi u cilju zaštite kritične infrastrukture kao važnog segmenta nacionalne bezbjednosti.
- Predstavnik CIRT-a je učestvovao u radu Operativnog tima za sprovođenje NATO vježbe CMX23, osnova vježbe upravljanja krizama (CMX) je testiranje elemenata NATO sistema za odgovor na krize u cilju održavanja i unapređenja sposobnosti NATO-a za čitav spektar izvedenih operacija.
- Predstavnik CIRT-a je učestvovao u radnoj grupi Energetske zajednice za pitanja sajber bezbjednosti i zaštitu kritične infrastrukture (CyberCG) na kojim se na redovnim online sastancima sagledava napredak na polju sajber bezbjednosti shodno trenutnim trendovima i obavezama koji proizilaze iz zakonske regulative.
- Predstavnik CIRT-a je učestvovao u panelu koji je organizovao EU Cyber Diplomacy Initiative – EU Cyber Direct u saradnji sa Programom Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u cilju unapređenja sajber bezbjednosti u regionu, identifikovanju zajedničkih interesa i mogućnosti saradnje u jačanju sajber bezbjednosti na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou.
- Predstavnik CIRT-a je učestvovao u radionicu na temu „Nacionalna klasifikacija sajber incidenata” koju je organizovao OSCE u okviru koje je prezentovao iskustva vezana za klasifikaciju sajber incidenata u Crnoj Gori.
- Predstavnik CIRT-a je u sklopu međunarodne stipendije za sajber bezbjednost za zemlje Zapadnog Balkana, koju je podržala američka ambasada, CERIOUS i „Purdue“

Univerzitet, zajedno sa CRDF-om nezavisnom profitnom organizacijom prezentovao na međunarodnoj konferenciji projekat „ Jačanje sajber bezbjednosti u državnim institucijama“.

- Predstavnik CIRT-a je učestvovao u projektnom timu za podnošenje aplikacije za lokaciju Regionalnog centra za sajber bezbjednost.

XI INSPEKCIJSKI NADZOR

U skladu sa članom 80 Zakona o tajnosti podataka, Direkcija za zaštitu tajnih podataka vrši inspekcijski nadzor u pogledu primjene mjera zaštite tajnih podataka i nad primjenom međunarodnih ugovora koji se odnose na tajne podatke, u skladu s ovlaštenjima propisanim članom 81 Zakona.

Inspektor Direkcije za zaštitu tajnih podataka u toku 2022. godine, vršio je inspekcijski nadzor u skladu sa godišnjim Planom inspekcijskog nadzora.

Inspekcijski nadzor vršen je u odnosu na primjenu Zakona o tajnosti podataka i podzakonskih akata za njegovo sprovođenje.

U izvještajnom period shodno Planu Inspekcijskog nadzora, izvršeno je više nadzora u Generalnom sekretarijatu Vlade Crne Gore i Aerodromima Crne Gore.

Komisija za periodično preispitivanje tajnosti podataka, tokom 2022.godine, vršila je periodično preispitivanje tajnosti podataka koji su nastali u radu Direkcije. Po okončanju zadatka, Komisija je u izvještajnom periodu, sačinila Zapisnik, odnosno Izvještaj o periodičnom preispitivanju tajnosti podataka iz nadležnosti Direkcije.

Direkcija kontinuirano upućuje zahtjeve organima državne uprave za dostavljanje podataka o obrazovanju Komisije za periodično preispitivanje tajnih podataka i licima koja su imenovana za članove komisija. Inspekcijski nadzor kod subjekata u čijem radu nastaju tajni podaci, a koji nijesu dostavili podatke o obrazovanju komisije za periodično preispitivanje tajnosti podataka u organu, nastaviće se u 2023. godini.

Inspektor za kontrolu primjene mjera zaštite tajnih podataka Direkcije za zaštitu tajnih podataka, u okviru svojih nadležnosti, nalaže mjere za unapređivanje zaštite tajnih podataka i saraduje sa licima određenim za vršenje unutrašnje kontrole u organima i organizacijama u kojima nastaju tajni podaci ili koji koriste tajne podatke. U cilju unapređenja mjera zaštite tajnih podataka inspektor je održao sastanke i konsultacije, sa licima određenim za vršenje unutrašnje kontrole, odgovornim za sprovođenje mjera zaštite tajnih podataka u organima i organizacijama u kojima rade.

Unutrašnja kontrola

Zakonom o tajnosti podataka propisano je da su organi i drugi subjekti dužni da obezbjeđuju vršenje redovne unutrašnje kontrole nad sprovođenjem mjera zaštite tajnih podataka utvrđenih Zakonom o tajnosti podataka i da su dužni da odrede lice za vršenje unutrašnje kontrole.

U skladu sa navedenim, Direkcija je i tokom 2022. godine, zatražila od organa podatke o licima određenim za vršenje unutrašnje kontrole, a u cilju kontinuirane saradnje inspektora Direkcije sa tim licima, radi unapređenja mjera zaštite tajnih podataka.

Direkcija za zaštitu tajnih podataka će u narednom periodu insistirati da organi u čijem radu nastaju tajni podaci odrede lice za vršenje redovne unutrašnje kontrole, u protivnom biće prinuđena da pokrene postupak odgovornosti.

XII BUDŽET I NABAVKE

Budžet

Zakonom o budžetu za 2022. godinu odobrena su sredstva za finansiranje Direkcije za zaštitu tajnih podataka u iznosu od 477.764,40€.

U izvještajnom periodu od raspoloživih sredstava isplaćeno je 287.173.94€.

U skladu sa zaključcima Vlade Crne Gore, Direkcija je krajnje racionalno trošila sredstva opredijeljena Budžetom za 2022.godinu, te utrošila 60,11% odobrenih sredstva.

Nabavke

Direkcija je u skladu sa članom 84 Zakona o javnim nabavkama 31.01.2022. godine, donijela Plan javnih nabavki za 2022. godinu.

U izvještajnom periodu, u skladu sa Pravilnikom o načinu sprovođenja jednostavnih nabavki, roba i usluga realizovano je jednostavnih nabavki u iznosu od 10.938,21 eura.

Shodno Uredbi o načinu planiranja i sprovođenja centralizovanih javnih nabavki, koje sprovodi Uprava za katastar i državnu imovinu kao nadležni organ za sprovođenje postupaka centralizovanih javnih nabavki, dostavljen Plan potreba za predmetima centralizovanih javnih nabavki za 2022.godinu.

Budžetom Uprave za katastar i državnu imovinu za 2022.godine, kao nadležni organ za sprovođenje postupaka centralizovanih javnih nabavki odobren je iznos od 10.153,51€ za objedinjene nabavke Direkcije za zaštitu tajnih podataka. Sredstva se odnose na administrativni materijal, rashode za gorivo, komunikacione usluge, osiguranje i izdatke za opremu.

Planom posebnih javnih nabavki u oblasti bezbjednosti i odbrane planirana je nabavka sistema za zaštitu od sajber napada, procijenjene vrijednosti 60.920,00€. Postupak predmetne nabavke označen je stepenom tajnosti „INTERNO“.

Nadležnom organu blagovremeno je podniet Izvještaj o sprovedenim postupcima javnih nabavki i zaključenim ugovorima o javnim nabavkama, kao i Izvještaj o izuzećima od primjene u postupcima javnih nabavki za 2022. godinu.

U 2022. godini, izvršen je redovni godišnji popis pokretnih i nepokretnih stvari i obaveza sa stanjem na dan 31.12.2021. godine., u Direkciji za zaštitu tajnih podataka, i izvršeno upoređivanje stanja dobijenog popisom sa stanjem iz knjigovodstva.

XIII UPRAVLJANJE I UNUTRAŠNJE KONTROLE

Upravljanje i unutrašnje kontrole obuhvataju postupke upravljanja sredstvima subjekta, finansijske i druge kontrole i unutrašnju reviziju radi uspješnog upravljanja i ostvarivanja poslovnih ciljeva subjekta, na transparentan, pravilan, ekonomičan, efikasan i efektivan način.

U skladu sa obavezama koje proističu iz Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru, Direkcija je sačinila interne procedure za uspostavljanje i sprovođenje upravljanja i unutrašnjih kontrola za određene poslovne procese u Direkciji.

Interna pravila i procedure sadrže opis procedure, ovlašćena lica i kontrolne mehanizme i sastavni su dio Knjige procedura Direkcije za zaštitu tajnih podataka za upravljanje i unutrašnju kontrolu.

U izvještajnom periodu sačinjen je i dostavljen Godišnji izvještaj o aktivnostima na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola za 2022.godinu i Godišnji izvještaj o obavještenjima o sumnjama na nepravilnosti i prevare za 2022. godinu. Izvještaji su dostavljeni Ministarstvu finansija.

U skladu sa Sporazumom zaključenim sa Ministarstvom odbrane, poslovi unutrašnje revizije u Direkciji za zaštitu tajnih podataka povjereni su Odjeljenju za unutrašnju reviziju Ministarstva odbrane. Ministarstvo odbrane podnijelo je Ministarstvu finansija i socijalnog staranja Godišnji izvještaj o unutrašnjoj reviziji izvršenoj u Direkciji za zaštitu tajnih podataka za 2022. godinu. Takođe, u izvještajnom periodu, sprovedena je kontrola od strane Odjeljenja za unutrašnju reviziju Ministarstva odbrane.

XIV JAVNOST RADA

Direktor Direkcije redovno je izvještavao javnost o najznačajnijim pitanjima iz nadležnosti Direkcije za zaštitu tajnih podataka.

Direkcija je ažurno odgovarala na upućena pitanja medija.

Za potrebe javnosti rada, Direkcija je ažurirala svoju internet stranicu www.nsa.gov.me na kojoj su objavljeni podaci o značajnim aktivnostima, kao i informacije koje je organ dužan da objavi na svojoj internet stranici u skladu sa članom 12 Zakona o slobodnom pristupu informacijama.